

EEN LEVEN LANG SPINNEN: CHRISTA DEELEMEN EN HAAR COLLECTIE

Karen van Dorp

Voormalig collectiebeheerder Spinachtigen Naturalis Biodiversity Center (karenvandorp@gmail.com)

Over de totstandkoming van deze tekst

Karen van Dorp werkte van 2009 tot 2019 als collectiebeheerder in Naturalis Biodiversity Center. Onder haar beheer vielen onder andere de Spinachtigen en daarmee de collectie van Christa Laetitia Deeleman-Reinhold. Karen raakte gefascineerd door Christa's bijzondere verleden, de lange relatie met het museum in Leiden en haar zeer belangrijke bijdrage aan de Zuidoost-Aziatische collectie van het instituut. Uit bewondering en respect groeide de behoefte om Christa's verhaal op te tekenen. Deze biografische tekst is gebaseerd op een interview dat plaatsvond bij Christa thuis in februari 2019 en is daarom een associatief verhaal geworden, in plaats van een chronologische opsomming van gebeurtenissen. Deze publicatie verschijnt in het jaar dat Christa 90 jaar wordt - ze is nog even actief in haar spinnenonderzoek als altijd.

Karen is Christa bijzonder dankbaar voor haar kennis, openheid en gastvrijheid in de jaren dat ze als collectiebeheerder bij Christa op bezoek kwam in Ossendrecht om aan de spinnencollectie te werken. Tevens is ze Peter van Helsdingen (gepensioneerd onderdirecteur van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie; thans Naturalis, actief spinnenwetenschapper en vriend van Christa) zeer erkentelijk voor het recenseren en het publiceren van deze tekst.

Tweemaal in haar leven is Christa levensbedreigend ziek geweest. De eerste keer liep ze scrubtyphus op in Indonesië en op hoge leeftijd werd ze getroffen door Lyme, waar ze doodziek van is geweest en maar moeizaam van herstelde. Beide aandoeningen worden veroorzaakt door spinachtigen - in het eerste geval gaat het om een bacteriële infectie die wordt overgedragen door een mijt en in het tweede geval door een teek. Dat ze tot tweemaal toe bijna dodelijk ziek werd door toedoen van spinachtigen lijkt een crue grap: Christa heeft haar leven gewijd aan de studie en het verzamelen van spinnen.

Mensen zoals Christa Laetitia Deeleman-Reinhold zijn fascinerend. Hun passie en drijfveren zijn moeilijk te doorgronden. Op de vraag waarom ze al een leven lang een bepaalde groep dieren of planten intensief bestuderen, komt meestal hetzelfde antwoord: dat is gewoon toevallig zo gekomen. Voor Christa, geboren op 23 november 1930, was dat niet anders. Ook zij wist niet al van kinds af aan dat spinnen zo'n grote rol in haar leven zouden gaan spelen, hoewel de interesse voor de natuur er al vroeg in zat - ze kent zichzelf van filmpjes als kleuter in Nederlands-Indië, konijnen rondsjuwend en de grond afspeurend. Toen ze later als jong meisje in Den Haag woonde en er thuis een dienstmeisje was dat doodsbang was voor spinnen, nam ze als vanzelf die angst over. Vooral kruisspinnen vond ze griezelig: als ze in de tuin door de webben heen liep bleven de kleefdraden op haar kleren hangen. Ook toen ze in haar tienerjaren actief lid werd van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie had ze er nog geen oog voor. Ze was vooral geïnteresseerd in vogels en planten. Tijdens de oorlogsjaren waren er geen kampen, maar verder was Christa zo vaak mogelijk bij de NJN te vinden. Bij de Jeugdbond groeide haar liefde voor de natuur en ze koos na haar eindexamen op het Vrijzinnig-Christelijk Lyceum in Scheveningen voor een universitaire studie Biologie aan de Rijksuniversiteit Leiden. Haar moeder, die zelf graag had willen studeren maar secretaresse was, vond dat prima. Ze wilde echter dat Christa eerst wat meer van de wereld zou ontdekken en stuurde haar als au pair naar Engeland en Parijs. Christa genoot van de vrijheid, leerde Engels en Frans spreken en bleef een jaar weg uit Nederland, waarna ze terugkeerde en in 1949 begon aan haar studie. Na drie jaar studeren kwam Christa terecht in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie. In de collectie bestudeerde ze bidsprinkhanen uit Nieuw-Guinea onder leiding van Hilbrand Boschma; hoogleraar in de zoölogie en directeur van het museum. Ze was inmiddels getrouwd met Paul Robert Deeleman en had kinderen met hem gekregen, maar ze wilde toch graag doorstuderen. Voor haar doctoraalonderzoek bekeek ze thuis in de avonduren bodemjachtspinnen (familie Gnaphosidae) uit Meijendel – de eerste keer dat Christa aan spinnen werkte.

Robert hield haar niet tegen; dat heeft hij nooit gedaan. Hij deelde Christa's drang eropuit te gaan en de wereld te verkennen. Robert was daarin als zakenman de grote financierder en stimulator. Hij vond dat je reisde om te ontdekken en die instelling bracht het stel op de meest bijzondere plaatsen. Tijdens een wildkampeertrip door Joegoslavië was het water op en werden Robert en Christa door jonge schapenhoeders naar een grot geleid. Terwijl ze hun drinkflessen vulden met het grottenwater viel hun oog op kleine, haast doorzichtige garnalen en waterpissebedden. Hun interesse was direct gewekt – in grotten vind je zeer bijzondere levensvormen, die door de geringe bereikbaarheid veelal onbekend zijn voor de wetenschap. Christa besloot aan het museum te promoveren op grottenspinnen onder begeleiding van Koos Wiebes (onderdirecteur van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie) en werkte daarvoor de taxonomie van het spinnengeslacht *Troglohyphantes* uit, waarvoor ze samen met Robert materiaal verzamelde in Joegoslavische grotten. Kosten gemaakt ten behoeve van het promotieonderzoek waren aftrekbaar van de belasting en dus verbleven Robert en Christa regelmatig in een tent op afgelegen kalksteenmassieven in Joegoslavië. In de door het water uitgesleten holten, spleten en gangen leefden nieuw te ontdekken spinnensoorten die zich op bijzondere manieren hadden aangepast aan hun zeer

voedselarme omgeving. Ondanks de groeiende interesse in spinnen overheerste de oorspronkelijke angst soms nog: als het nodig was een groot exemplaar te verzamelen, riep ze Robert om hulp.

Na vele omzwervingen in Joegoslavië werd het eind jaren zeventig politiek te instabiel om er nog langer verzamelreizen te ondernemen. Christa promoveerde in 1978¹ en nieuwsgierig naar wat ze in de regenwouden van Indonesië zou aantreffen besloot ze in 1979 voor het eerst mee te gaan op één van de zakenreizen van Robert, zodat ze daarna samen verder konden reizen om spinnen te verzamelen. De reis voerde hen naar Nationaal Park Kinabalu in de Maleisische deelstaat Sabah op het eiland Borneo. Na een aantal dagen verzamelen in de bergen verbleven ze in een dessa (een plattelandsdorp), waar Christa ziek werd. Ondanks haar symptomen vergezelde Christa Robert tijdens een verzameltocht op Java, maar terug op Borneo werd ze steeds zieker. In het lokale ziekenhuis werd geconstateerd dat het geen malaria was, maar de oorzaak van haar ziekte werd niet achterhaald. Ze kreeg medicatie voor alles wat het kon zijn en herstelde. Later, toen ze op het museum haar verhaal deed bij mijtenspecialist Dr. Leendert van der Hammen, begreep ze dat ze slachtoffer was geweest van scrubtyphus – een bacteriële infectie die wordt overgedragen door mijten.

Robert werd in 1980 afgekeurd en daarom was er veel tijd om te reizen. De ernstige ziekte die Christa opliep tijdens haar eerste reis naar de tropen heeft haar er niet van weerhouden telkens weer opnieuw te gaan. Ze vond het geweldig om de relatief slecht in kaart gebrachte regenwouden te bezoeken, waar zoveel nieuws te ontdekken viel en reisde daarom naar vele Zuidoost-Aziatische bestemmingen: Sumatra, Kalimantan, Sulawesi, Java, Thailand, Maleisië. In de collectie van het museum, waar ze tijdens haar tijd in Nederland vaak te vinden was, vond ze weinig bruikbaar vergelijkingsmateriaal voor de door haar verzamelde spinnen. Dr. Van der Hammen was in Nieuw-Guinea geweest tijdens de expeditie in 1959, maar had daar vooral mijten verzameld. Buiten enkele indrukwekkende exemplaren van zijdespinnen uit het geslacht *Nephila* was er maar een kleine collectie spinachtigen uit Azië in het museum en het meeste materiaal dat Christa verzamelde was nieuw voor de wetenschap.

Verzamelen deden Robert en Christa vooral met de hand. Ze gebruikten netten, draaiden bladeren om en zeeften bladstrooisel. Dat was veel en tijdrovend werk. In Bohorok, een rehabilitatiecentrum voor orang-oetans in Nationaal Park Gunung Leuser in noord-Sumatra, ontmoetten ze Suharto Djojodharmo. Suharto werkte als opzichter bij het centrum en hij nodigde hen uit bij hem te komen logeren. Er ontstond een hechte vriendschap. Robert leerde Suharto spinnen vangen en gaf hem vangnetten, potjes, alcohol en een kleine financiële vergoeding, zodat er ook verzameld kon worden als Robert en Christa zelf niet op Sumatra waren. Suharto bleek een fanatiek verzamelaar. Zijn enthousiasme en harde werken werden beloond door Robert, die Suharto naar Bali, West Java, Centraal Sumatra, Centraal Kalimantan, Lombok en Sumbawa stuurde. Het daar verzamelde materiaal droeg Suharto over aan Christa, via Utrechtse primatologen die in Bohorok werkzaam waren. Zodoende groeide de spinnenverzameling gestaag met materiaal uit zeer afgelegen gebieden, in een periode dat er nog geen verbod van de lokale autoriteiten op verzamelen van kleine arthropoden bestond.

Waar Robert vooral verzamelde, organiseerde en financierde, bewerkte en onderzocht Christa het nieuw verkregen materiaal. Het materiaal dat bijeen werd gebracht tijdens hun reizen was echter te omvangrijk om bij te houden. Waar dat eerder met de in Joegoslavië verzamelde grottenspinnen nog net aan ging, bevatte het materiaal uit Zuidoost-Azië zoveel nieuw ontdekte soorten, dat onderzoeken en op naam brengen zeer tijdrovend werden. Christa begon thuis in Nederland met een kaartsysteem, waarin ze kenmerken en data over de verzamelde spinnen vastlegde en begon na te denken over het schrijven van een boek. De privé-collectie bestond inmiddels uit zeer veel waardevol materiaal, dat talloze publicaties over nieuwe geslachten en soorten had opgeleverd. Robert probeerde de grottenspinencollectie te verkopen aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie en stuurde de inventarislijsten naar Koos Wiebes - het museum liet echter weten niet geïnteresseerd te zijn in het aankopen van de collectie. Robert ging niet akkoord met een tegenvoorstel van het museum, en wist de grottenspinnen en kevers succesvol onder te brengen bij de natuurhistorische musea in Genève en Stuttgart. Enkele jaren later werd Erik van Nieuwerkerken curator van de Spinachtigen bij het museum in Leiden en hij kwam langs om het resterende

deel van de collectie van Robert en Christa te schouwen, dat vooral uit het Zuidoost-Aziatische materiaal bestond. Er werden goede afspraken gemaakt bij de notaris en Christa droeg de collectie over aan het museum, onder voorwaarde dat ze er thuis aan door kon blijven werken. Als gastonderzoeker bezocht Christa vaak de wetenschappelijke bibliotheek van het museum. Eenmaal werd een tas vol belangrijke geleende bibliotheekboeken, waaronder werken van Tamerlan Thorell (een spinnendeskundige die in de tweede helft van

¹ Revision of the cave-dwelling and related spiders of the genus *Troglohyphantes* Joseph (Linyphiidae) with special reference to the Yugoslav species. Deeleman-Reinhold, C.L. (1978)

de achttiende eeuw duizend nieuwe spinnensoorten beschreef), gestolen uit haar opengebroken auto in Den Haag. Ze heeft nog in sloten en vuilnisbakken gezocht; één boek werd verregend teruggevonden in de tuin van een ziekenhuis en kwam via de politie weer bij Christa, die het exemplaar terug heeft gegeven aan de museumbibliotheek.

Nadat Robert in 1989 na een reis naar Thailand was overleden, kwam er voor Christa de rust om daadwerkelijk aan haar boek te beginnen. Tien jaar lang werkte ze aan haar *opus magnum* – een uitgebreid naslagwerk over de spinnen van Zuidoost-Azië, dat in 2001 werd gepubliceerd². Reizen bleef ze doen, ook zonder Robert. Eén keer ging ze alleen op pad, naar Thailand. Ondanks dat het haar zonder reispartner totaal niet beviel, deed ze op die reis haar mooiste ontdekking: een juveniel exemplaar van een nieuwe soort mierspin, onbekend voor de wetenschap. Het dier had voorpoten met dikke borstels en bij dreigend gevaar stak het de poten naar voren en leek dan ineens op een mier! Christa nam het exemplaar levend mee terug naar Nederland om op te kweken tot volwassen exemplaar, aan de hand waarvan de nieuwe soort en bijbehorend nieuw geslacht beschreven konden worden. Na een tijdje bleek het doosje niet goed dicht te hebben gezeten en was de inmiddels volgroeide spin verdwenen, zonder dat Christa de kans had gehad het dier te beschrijven. Drie dagen later zat ze achter haar microscoop en liep de spin plotseling over haar werktafel. Nadat ze het exemplaar had gevangen en bestudeerd, noemde Christa de soort *Pranburia mahannopi*; naar de Thaise parkopzichter die haar hielp bij het verzamelen.

Het zou zeventien jaar duren vóór Christa een nieuwe levensgezel vond. In de tussentijd had ze een reisvriend, die ze kende van de hondenclub en via een gemeenschappelijke aangetrouwde tante. Alleen op pad gaan zag Christa niet meer zitten en toen ze hem vroeg met haar mee te gaan op een reis naar Australië, zei hij spontaan ja. De twee vertrokken in juni 1992 en kwamen pas eind september weer terug. Na een congresbezoek in Australië namen ze een vliegtuig naar Bali en vanaf daar reisden ze naar Sumba, daarna Ambon en door naar de Banda-eilanden, waar Christa's voorouders vandaan komen en haar moeder nog geboren is. Haar overgrootvader was perkenier (plantagehouder) en had een fortuin bijeengebracht door de welbekende nootmuskaathandel op de eilanden en haar grootmoeder was erfgename. Zij trouwde met een zakenman uit Dordrecht. Toen de handel in nootmuskaat inzakte, bleef er niets over en vertrokken Christa's grootouders met haar moeder, die toen baby was, in 1900 naar Nederland. Haar overgrootvader bleef tot zijn dood in 1926 op Banda wonen.

Christa's moeder verloofde zich met een man die graag naar Nederlands-Indië wilde. Hij vertrok alleen naar Jakarta en kreeg na een jaar werk dat hem beviel, trouwde met de handschoen met Christa's moeder en liet haar overkomen. Christa was het enige kind van haar ouders en werd op Java geboren. Haar vader werd ernstig ziek en daarom keerde het gezin in 1935, midden in de crisistijd, terug naar Nederland. Het was geen makkelijke tijd voor haar ouders. Christa's vader kon geen werk vinden, maar zichzelf heeft mooie herinneringen aan de periode. In Indonesië hadden ze dan wel een groot huis en bedienden; in Nederland had Christa familie! De armoede kon haar niets schelen en ze genoot van de bezoeken aan oma's, ooms, tantes, neven en nichten. Familie bleek ze ook te hebben op de Banda-eilanden. Toen ze er in 1992 aankwam, vertelde Van der Broeke (de enige Nederlander die toen nog op de Banda-eilanden woonde) tot haar verbazing dat ze er nog veel directe familieleden had in een andere tak; geboren na de vroege dood van haar overgrootmoeder.

Ook na de lange reis naar Banda bleven de expedities doorgaan. Christa bracht tijdens deze nieuwe reizen het materiaal zelf bij elkaar; de reisvriend moest niets van spinnen hebben. Hij was architect en wilde de plaatsen bezoeken waar zijn vader was geweest tijdens zijn diensttijd in Nederlands-Indië. Dat waren ook afgelegen eilanden, en dus kwam Christa op veel nieuwe plekken. Ze huurden een auto met chauffeur, zetten Christa af op de plekken waar ze wilde zijn en haalden haar later weer op.

Alsof het onderzoeken van het door haar zelf verzamelde materiaal nog niet genoeg was, diende zich een

nieuwe uitdaging aan. Tijdens een bezoek aan een tante in Engeland besloot Christa contact te zoeken met de arachnoloog Anthony Russell-Smith, die in de buurt woonde. Hij bleek te werken aan spinnen uit boomkruinen, die werden verzameld met behulp van *canopy fogging*; een verzameltechniek waarbij trechtervormige lakens onder een boom worden gespannen en de boomkruin wordt besproeid met een pesticide, waarna spinnen en andere geleedpotigen naar beneden vallen en onderzocht kunnen worden. Anthony had contact met Nigel Stork, een Amerikaan die boomkruinsspinnen uit Borneo naar hem toestuurde en die hij bewerkte op een zoldertje van een typisch Engelse cottage in Norfolk, die werd bereikt door een gammele wenteltrap op te klimmen. Christa bezocht het zoldertje, bekeek de boomkruinsoorten en was zeer onder de indruk van hun schoonheid. Ze waren zó anders dan de spinnen die ze eerder zelf had gezien in Borneo! In 1992 maakte ze een afspraak met Andreas

² Deeleman-Reinhold, C.L. (2001). *Forest Spiders of South East Asia: With a Revision of the Sac and Ground Spiders (Araneae: Clubionidae, Corinnidae, Liocranidae, Gnaphosidae, Prodidomidae, and Trochanterriidae)*. Brill. 592p+180illus.

Floren, een Duitse ecooloog die een grootschalig onderzoek deed naar de oecologische samenstelling van arthropoden in boomkruinen in Noord-Borneo. Ze ontmoette hem halverwege haar huis en zijn instituut in Duitsland op het station in Venlo en vroeg hem de boomkruinspinnen die hij verzamelde naar haar te sturen. Andreas wilde van Christa weten hoeveel soorten ze kon onderscheiden en hoeveel daarvan nieuw waren voor de wetenschap – een schier onmogelijke taak, gezien het gebrek aan literatuur over Zuidoost-Aziatische spinnen uit boomkruinen. In de negentiende eeuw had Thorell enkele soortbeschrijvingen gepubliceerd in het Latijn, zonder enige illustraties. Christa, inmiddels 62 jaar oud, nam de uitdaging aan en reisde naar Londen, Genua en Parijs om de type-exemplaren van de door Thorell beschreven soorten te bekijken. Af en toe vond ze een bekende soort, maar dat was een uitzondering op de regel: nagenoeg al het materiaal dat ze kreeg toegestuurd bestond uit nieuw te beschrijven soorten. Het fascineerde Christa dat de soortensamenstelling in de boomkruinen compleet anders bleek te zijn dan die in de onderlaag van het regenwoud, waar ze zo vaak had verzameld.

Flip Stoutjesdijk kende ze nog van de NJN; ze waren in 1947 al samen op kamp geweest. Zeventien jaar na het overlijden van Robert kregen Flip en Christa weer contact en hij trok bij haar in - ze bleven uiteindelijk 10 jaar samen, tot hij in 2015 overleed. Hij was een fervent vogelaar, die niets van computers moest weten: Christa heeft samen met hem een computercursus gedaan, maar daar stak hij niets van op. Flip publiceerde nog wel over microklimaten en Christa hielp hem met de teksten. Dat kostte veel tijd en het spinnenwerk kwam wat meer op de achtergrond. Ook tijdens de reizen die ze met Flip ondernam (naar Oekraïne, Siberië, Wit-Rusland) keek ze wat minder naar spinnen, maar wat meer naar vogels. Na het overlijden van Flip stortte ze zich echter weer op het uitzoeken van de boomkruinspinnen.

Christa's harde werken leidde tot een enorme hoeveelheid uitgesorteerd materiaal, dat in de kasten van haar werkkamer staat. Nog enkele keren heeft ze een nieuwe soort beschreven, maar het meeste werk ging zitten in het vullen van sorteerpotten met soorten uit families die amper bekend zijn en wellicht nooit meer verzameld zullen worden, aangezien de regenwouden waar ze in zijn verzameld niet meer bestaan – kap voor het aanleggen van plantages voor palmolie, erosie en bosbranden hebben ervoor gezorgd dat ze zijn verdwenen. In 2016 publiceerde ze samen met Jeremy Miller en Andreas Floren over een opvallende spinnensoort die ze vond in het boomkruinmateriaal uit Borneo: *Depreissia decipiens*, een enigmatische, mier-imiterende springspin, waarvan maar één verwante soort bekend is uit Afrika.

Naast het werk aan de door haarzelf verzamelde spinnen en het boomkruinmateriaal, werd Christa gevraagd mee te werken aan 'The Goblin Spider Planetary Biodiversity Inventory' project, waarin onderzoekers uit verschillende instituten wereldwijd werken aan het in kaart brengen van de verwantschappen tussen de soorten uit de spinnenfamilie Oonopidae. Christa had al eerder gepubliceerd over oonopiden – kleine, onooglijke spinnetjes in haar optiek, maar er was geld vrijgekomen voor onderzoek en ze stemde in. Al snel bleek dat het onderzoeken en op naam brengen van de minuscule spinnen speciale laboratoriumtechnieken vereisten, dus stopte Christa ermee. Ze bleef zich richten op het uitzoeken van het boomkruinmateriaal, dat haar zo intrigeerde. Het uitpluizen van de honderden buisjes met spinnen die Andreas Floren naar haar had opgestuurd werd één van de grootste klussen van haar leven en ze besteedde jaren aan het uitzoeken van materiaal, dat ze naar specialisten over de hele wereld zond, die tientallen nieuwe soorten beschreven.

Christa is bijna negentig jaar oud, maar weet van geen ophouden. Ze werkt echter gestaag door aan de verzameling spinnen in haar werkkamer op de bovenverdieping van haar huis in Ossendrecht. Het Brabantse huis vlakbij de Belgische grens hebben Robert en zij in de jaren zestig laten bouwen door een nog niet afgestudeerde architect en ze woont er nog altijd. Het is een indrukwekkende woning met veel open ruimtes, geërfde meubelstukken uit Indonesië en uitzicht op het bos. Haar werkkamer is een waar mekka voor arachnologen: tientallen, zo niet honderden glazen apothekerspotten gevuld met buisjes

waarin nog te beschrijven spinnen zitten, kaartenbakken met tekeningen van genitaliën, naslagwerken, aantekeningen, overdrukken, microscopen en een zelfgebouwde camera-opstelling. Buiten wat hulp in de

huishouding doet ze alles zelf. Ze ontvangt met regelmaat gerenommeerde onderzoekers uit binnen- en buitenland om haar collectie te laten zien en bij te praten. Ze maakt soep voor ze en neemt ze mee op wandelingen naar het ven achter haar huis, via het natuurgebied waarop eerder een grote steenfabriek stond. Haar tuin hangt vol met wildcamera's, waarvan ze de beelden naar haar laptop laat zenden en waarop ze vossen, reeën, uilen en marters ziet. Met die laptop is ze – ondanks haar hoge leeftijd – zeer behendig. Ze heeft via e-mail veel contact met collega-experts en de vriend van haar kleindochter helpt met technische uitdagingen.

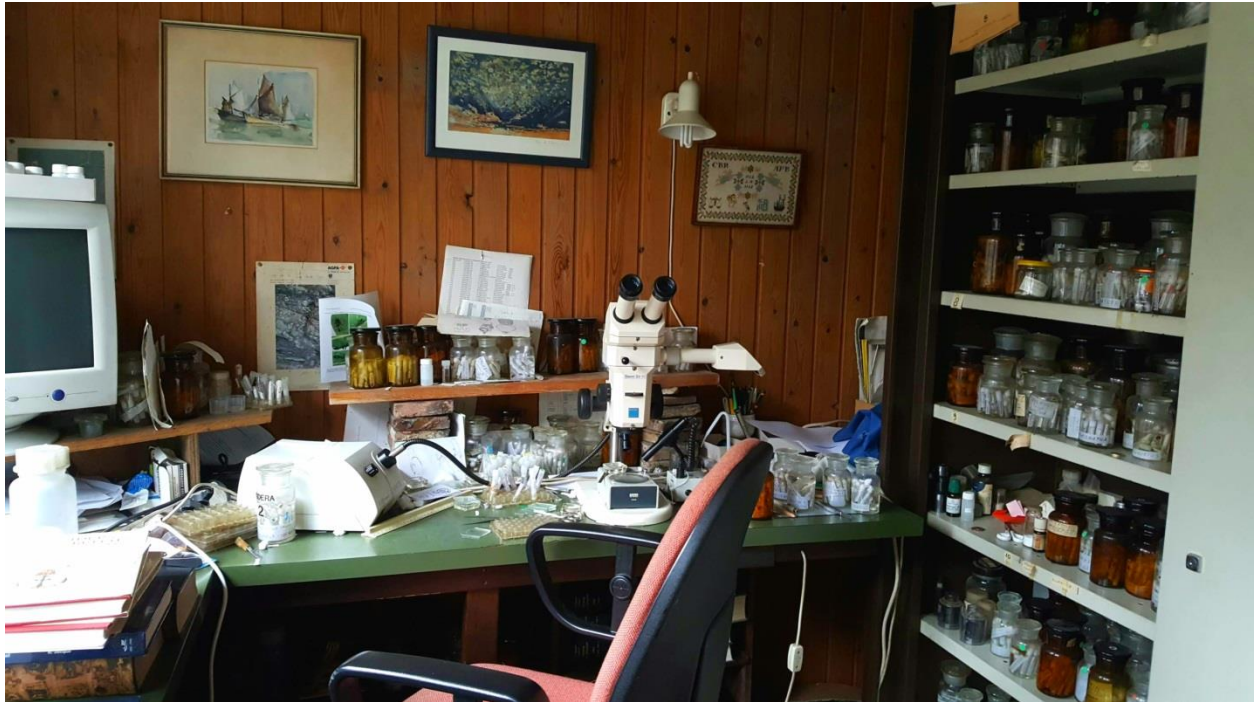
Soms, als ze even niks te doen heeft, gaat Christa op zoek naar spinnenfoto's op internet. Voor literatuur hoeft ze niet meer naar de bibliotheek: alles staat tegenwoordig gewoon online. Ze vond het wonderbaarlijk zichzelf te

vinden op Wikipedia en constateerde dat de informatie niet geheel klopte; en dat de publicatielijst op de pagina wel lang, maar onvolledig was. Publiceren doet ze nog steeds. Het manuscript over springspinnen uit de boomkruinen van Zuidoost-Azië, waar ze al jaren mee bezig is, wil ze dit jaar afmaken. Een ingewikkelde en immense klus – maar Christa Deeleman zou Christa Deeleman niet zijn als ze er niet gewoonweg voor ging.

Links: Christa in haar element tijdens een NJN-kamp op de Hoge Veluwe (1947; 16 jaar oud). Fotograaf onbekend.
 Rechts: Christa in Niah Cave National Park, Sarawak (april 1998). Foto Paul Zborowski.

Left: Christa in her element during an NJN camp at Hoge Veluwe (1947; 16 years old). Photographer unknown.
 Right: Christa in Niah Cave National Park, Sarawak (April 1998). Photo Paul Zborowski.

Boven en onder: Christa's werkkamer op de bovenverdieping van haar huis in Ossendrecht (februari 2019). Foto Karen van Dorp.

Top and bottom: Christa's office on the top floor of her house in Ossendrecht (February 2019) Photo Karen van Dorp.

Boven: Christa in de tuin van haar huis in Ossendrecht (februari 2019). Foto Karen van Dorp.
Onder: Christa tijdens een wandeling achter haar huis (februari 2019). Foto Karen van Dorp.

Top: Christa in the garden of her house in Ossendrecht (February 2019). Photo Karen van Dorp.
Bottom: Christa during a walk behind her house (February 2019). Photo Karen van Dorp.